divadelní výchova

4

ročník IX

dv

Praha
1972

dokumenty
stati
ankety
informace
bibliografie
diskuse

Cesta jednoho souboru

(10 let Recitačního studia Šrámkova domu v Sobotce)

Marie Hejnová

Když jsme před deseti lety otvírali Šrámkův dům v Sobotce, nechtěli jsme, aby byl mrtvým literárním muzeem. Práce s návštěvníkem básníkova bytu a archívu je jistě důležitá, zejména když se pozornost, většinou zvědavě upřená na autorovo soukromí, odvádí k hlubšímu poznání jeho díla. Ale my jsme si přáli, aby básníkův dům pravidelně navštěvovali stálí návštěvníci, zejména mladí a místní. Měli jsme v paměti soboteckou Šrámkovu studentskou družinu z 20. a 30.let, její živé literární zájmy, divadelní ochotnická představení za Šrámkovy patronace a přímého vedení a její cennou, až k dnešku sahající kulturní a osvětovou práci. Vzali jsme si za úkol navázat na tuto přerušenou místní tradici, vytvářenou už dávno před působením Šrámkovým, a získat pro její oživení a zmodernizování mladé lidi.

K tomuto úmyslu nás vedla ještě jiná okolnost. Vycházela ze styku se studenty na středních školách. Celoživotní zkušenost nás poučila, že zvláště hluboce a účinně zapůsobí literární dílo, pronikáme-li k němu pokusem o umělecké čtení, sólový a souborový přednes a o nejrůznější jevištní formy, v nichž mladý člověk uplatní své tvořivé schopnosti a vystoupí na veřejnost, třeba jen školskou. Lety jsem si vypracovala metodu a systém, v nichž jsem spojovala školní a mimoškolní kulturní činnost svých žáků a usilovala formou různých veřejných zkoušek a vystoupení o živější, aktivnější literární výchovu. Na té cestě jsem se setkávala s radostným pochopením studentů a poznávala jsem mnoho obdobných snah svých kolegyň. Ale zároveň jsem bolestně pociťovala nedostatek vlastního praktického přednašečského, hereckého a zvláště režisérského umění, které nemohlo být nahrazeno sebedůkladnějším teoretickým studiem. Neuspokojovala mě ani občasná spolupráce se zkušenějšími divadelními amatéry (pomoc hudebníků a výtvarníků je na školách snadněji dosažitelná) a cítila jsem, jak by mně i mnohým jiným učitelům, stejně laděným a zaměřeným - pomohla v literární výchově spolupráce s profesionálem, hercem, režisérem.[x)]

---

x) Přesvědčení o tom, že herec i režisér skutečně patří na školu (ať už jeho působení jde ve spolupráci s učitelem směrem didaktickým ve smyslu obrozené divadelní hry Komenského či směřuje k moderním dramatickým hrám, rozvíjejícím individualitu dítěte i vedoucím k jeho socializaci) proniká poslední dobou do naší pedagogické veřejnosti a tisku. Učitelské noviny z 4. listopadu 1971 přinesly zprávu z pražské konference o novém pojetí pedagogické praxe na pedagogických fakultách, další konference byla v březnu 1972 na pedagogické fakultě v Hradci Králové. Komunikativní dovednosti na PF vedou herci, absolventi AMU. Dr.Oldřich Vančata se v citovaném čísle UN dovolává A.S.Makarenka, jeho požadavku z r. 1938, aby se na vysokých pedagogických školách vyučovalo hlasové kultuře, gestům, ovládání vlastního organismu, ovládání vlastní tváře atd. Začíná se tedy tam, kde se má začít : na pedagogických fakultách.

Šrámkův dům a činnost, kterou jsme kolem něj rozvíjeli, mi poskytly možnost pokračovat v oněch celoživotních snahách a získávat pro ně spolupracovníky. Plán tedy byl ; šlo jen o to, jak začít a jak dát starému úsilí novou, moderní, přitažlivou formu. Východisko se objevilo jako na zavolanou, když téměř s otevřením Šrámkova domu r. 1962 zahájilo Krajské osvětové středisko v Hradci Králové ve spolupráci s Ústředním domem lidové umělecké tvořivosti tříletý kurs uměleckého přednesu. Podstatnou částí jeho náplně byla podle osnov ÚDLUTu technika jevištní řeči a dějiny české literatury. Počítalo se s dvěma odbornými lektory. Plán se setkal s velikým ohlasem, lektoři se scházeli na odborných instruktážích, v okresech se slavnostně otvíraly třídy uměleckého přednesu - v jičínském hned dvě, jedna v Jičíně a druhá v Sobotce v Šrámkově domě. Recitátorů a lektorů se zmocnilo nebývalé nadšení. Tento zájem dal brzy vyrůst souborům nebo oživil již předtím trvající kolektivy a položil základ k pravidelným setkáním recitátorů Východočeského kraje o Šrámkových Sobotkách a později i v Náchodě. Z toho skutečného krajového nadšení, které bylo v Sobotce umocněno půvabným prostředím síně poezie Šrámkova domu, nedávno zřízené, zrodil se i u nás dlouhodobý kurs uměleckého přednesu, jehož lektorkou se stala Eva Seemannová. Kurs byl zahájen 6. října 1962 a 19. ledna 1963 byl tu již soubor - Recitační studio Šrámkova domu. Tento kolektiv vystoupil nejprve před úzkým kruhem pozvaných hostí o Šrámkových narozeninách a pak před širší veřejností v sále místní spořitelny 8. března o MDŽ. Původně přihlášených kursistů bylo dvacet šest, na prvním veřejném vystoupení, kde účinkovali všichni, jich bylo 18. V průběhu působení první umělecké vedoucí souboru (trvalo od 6. října 1962 do 1. února 1969) pohyboval se počet členů Studia od 15. do 20. Složení bylo vždy pestré, různorodé a různověké. Protože Sobotka má kolem 2000 obyvatel a je tu požadavek, aby Šrámkův dům sloužil vzdělávání co nejširší veřejnosti v obvodě, nemohli jsme sáhnout k nějakému výběru kursistů a později i členů souboru. Vedle několika divadelních ochotníků, z nichž dva nejvěrnější později za sebe přivedli své děti, vedle úřednic a středoškolských studentek tvořili tedy vždy nejspolehlivější základ Studia žáci nejvyšších tříd zdejší ZDŠ. S tímto kolektivem, jehož nesourodost trvala a trvá (třebaže v průběhu deseti let prošla jistými změnami) a do něhož leckdo přichází i s vadou řeči, nebyla a není snadná práce. Dohodli jsme se, že členem souboru se stane každý, kdo bude pravidelně docházet a bude schopen si osvojit správnou dikci. Stanovili jsme si devízu : nenaučíme je pravděpodobně všechny přednášet, ale můžeme je naučit dobře mluvit. Druhým naším požadavkem bylo probouzet zájem o literaturu a umění vůbec a vést k aktivní účasti na kulturní práci, zejména místní. Při současném nedostatku estetické výchovy mládeže, hlavně na venkově, a při snaze zabezpečovat pro Sobotku i pro budoucnost kulturní kontinuitu, trvá tento druhý požadavek pro Studio dodnes. Prvního požadavku dosáhl soubor za vedení Evy Seemannové téměř beze zbytku.

V pátém roce své činnosti dostalo se Studio do dětské části Wolkrova Prostějova a odborník v oblasti literatury i uměleckého přednesu o něm napsal : "...u sobotecého kolektivu je třeba ocenit kulturu slova, techniku mluvy, o níž se dá říci, že je takřka dokonalá." (Dr.Vratislav Kubálek ve Zpravodaji Šrámkovy Sobotky, říjen 1967.) Na péči o kulturu slova upozornil již po prvním větším vystoupení souboru o VII. Šrámkově Sobotce František Daneš v Literárních novinách 13.7.1963. Členové souboru se časem naučili poznávat dikční a jiné chyby v projevech jiných recitátorů. Když jsem v jubilejním šrámkovském roce 1967 jezdila po přednáškách, při nichž vedle našich účinkovali i mladí lidé odjinud, pokaždé mě upozorňovali i ti nejmladší : "Všimla jste si těch švů slov a toho širokého e ?"

Kultura řeči, tak často u nás zanedbávaná, byla a je v různých obměnách stálým tématem Šrámkových Sobotek, jejichž návštěvníky jsou z valné části učitelé a profesoři českého jazyka (např. VII. Šrámkova Sobotka měla heslo Za kulturu české řeči, IX. Umění řečnit aj.). Úsilí umělecké vedoucí souboru zcela souznělo s našimi požadavky. Měla pochopení i pro navazování na šrámkovskou soboteckou tradici a vedla mladé lidi k lásce ke kraji a jeho básníkům. První období svého působení popsala vedoucí souboru v publikaci "Tři roky se jménem Fráni Šrámka", kterou vydal ÚDLUT r. 1966. Brzy se odchýlila od osnov tříletého školení (podobně tomu bylo i v jiných tzv. třídách uměleckého přednesu) a směřovala k vystoupením na veřejnosti, jichž stále přibývalo (nepočítáme-li drobná vystoupení jednotlivců nebo skupinek na soutěžích, byla v r. 1963 větší vystoupení souboru 4, v r. 1964-5, v r. 1965-5, v r. 1966 - 6, dvě o Šrámkově Sobotce), v r. 1967 bylo 7 vystoupení vedle natáčení pro Čs. televizi a přímého vystoupení v televizi. V témž roce 1967 účinkoval soubor v dětské části Wolkrova Prostějova a v pořadech Šrámkovy Sobotky se uplatnil dokonce třikrát. Byli bychom raději viděli méně vystoupení a více studijní práce; ale bylo to všechno jako tryskající nezkrotný proud a nešlo jej zcela usměrnit.

Umělecká vedoucí vystupovala i sama se svými žáky nejprve zapojena přímo do souboru nebo jako jeho dirigentka, někdy se připojovala k pořadům souboru samostatně se svým pražským partnerem. Takové společné zkoušky a vystupování dovolovaly vytvářet větší programy, ale vedly také k napodobě spoluúčinkujících profesionálů a poloprofesionálů. Později došlo u některých starších členů souboru k ostré kritice postupu - zjev ostatně známý ve škole i v rodinách.

K prvním větším potížím v souboru došlo v třetím roce jeho trvání, když někteří místní ochotníci a škola připravovali dětské divadelní představení a vybrali si pro ně z valné části členy Studia. Konflikty pramenily z toho, že ve výkonech dětí se objevovaly nedostatky běžné v neodborné práci s mládeží a že zkoušky a vystoupení obou kolektivů vzájemně kolidovaly. Dětské divadelní představení bylo jen jedno, ale v dětech se probudila silná touha hrát divadlo. Co teď ?

Jsme soubor při literárním archívu a naším cílem je hlubší literární vzdělání ! Proto jsme nemohli přijmout žádný z dětských textů, které nemají větší literární hodnotu. A konečně jsme a zůstáváme souborem recitačním. Tehdy bylo právě období renesance lidových barokních her, které začaly slavit úspěchy na našich scénách a které se ve školních a mládežnických souborech hrají dodnes v Polsku a Maďarsku. Hrávala jsem se studenty Soukenické jesličky v Rychnově n.Kn. 1946 a 1947, v Trutnově v padesátých letech několikrát Hru o panně Dorotě a Rakovnickou vánoční hru - a studenti je hráli živě a nápaditě bez mých větších zásahů. Navrhla jsem tento druh her Evě Seemannové. Ta se zprvu obávala úkolu režisérky, ale potom s dobrými radami Jiřího Hraše inscenovala s úspěchem čtyři lidové hry vedle drobné zíbrtovské scénky Živé jesličky. Dvě z her uvedla Čs. televize. To byl největší úspěch Studia. Práce měla značný ohlas v novinách a souborový archív má celý fascikl fotografií z tohoto natáčení. Důležité je i to, že děti poznaly zákulisí televizní práce a seznámily se s vynikajícími osobnostmi, které se staly rádci a přáteli souboru. O tom, jak oblast této tematiky zapůsobila na Studio, jak dala příležitost k mnohému vážnému a pokrokově zaměřenému poučení, jak odkryla jeden pramen poezie i ve výtvarném umění, o tom jsem psala v Divadelní výchově roč. V. č. 4 a roč. VI. č. 6. Spolupráce s televizí měla i svou zápornou stránku. Při nynější preferenci obrazovky je přirozené, že děti, které se na ní třikrát v krátké době octly, zlhostejněly např. pro soutěže tvořivosti a jiná vystoupení. Také si někdy dost dobře neuvědomovaly, jak veliký podíl na jejich známosti, na popularitě ve veřejnosti má volba oblíbené látky, a koneckonců i Fráňa Šrámek sám, neboť především za ním přicházeli novináři do Šrámkova domu a tam se zároveň seznamovali i se Studiem. Že je činnost souborů atraktivní látkou pro noviny, o tom nelze pochybovat. Kolikrát jsem vzpomínala Dismanova zjištění, že někdy neúspěch prospívá kolektivu více než úspěch. Exupéryho Malý princ, kterého soubor studoval v r. 1967, neměl v jevištní úpravě velký úspěch. Ale jak byl krásný studijně, co etických a estetických zážitků přinesl všem, když jsme nad ním sedali, analyzovali ho, obírali se i.francouzským originálem z knihy a gramofonové desky ! V r. 1964 začala vycházet Divadelní výchova, ve vzduchu byly "jeux dramatiques", viděla jsem některé zajímavé hodiny Olgy Velkové, zvláště nezapomenutelný Sen noci svatojanské, poznala jsem semináře Jindry Delongové, vracela jsem se k Dismanovi, obírala se Chancerelem, z něhož jsem překládala pro Divadelní výchovu. Našemu souboru se začala vytýkat jakási spoutanost, malý prostor pro vlastní invenci dětí a mladých lidí. (Při všech těchto výhradách patřilo Studio i tak k velmi dobrým českým souborům.) Zdůrazňovala jsem neustále potřebu malých etud, méně představení, větší míru rozvíjení fantazie a pohybovou výchovu. Do souborové práce přibyl po dohodě s dosavadní uměleckou vedoucí od ledna 1969 jako lektor pohybové výchovy Jiří Paďour. Bylo potřeba někdy úpravy rozvrhu, do-

cházelo k drobným neshodám a začátkem února 1969 Eva Seemannová odešla a uměleckým vedoucím se stal Jiří Pađour. Ze školské praxe víme, jak na děti a mládež působí odchod oblíbené učitelky. Soubor jako by se rozštěpil. Malí ctitelé první vedoucí opustili soubor, byla jich přesně polovina (10). Druhá polovina, starší i mladší, z nichž někteří se již méně účastnili souborové práce, se naopak vrátili a rozhodli se stůj co stůj soubor udržet a zachránit. Psycholog, který by srovnával z televizního záznamu Komedii o hvězdě z r. 1967 a Rakovnickou hru, která se dodatečně natáčela v dubnu 1969, by na druhé hře postřehl zřetelné stopy rozdvojenosti souboru. Studio ztratilo své "protagonisty", nyní každý ze zbývajících deseti (6 studentů a 4 žáci ZDŠ) se stal sólistou a byl postaven před úkol vydat ze sebe co nejvíce. Tak jaksi samosebou všichni došli k větší samostatnosti projevu, k jisté uvolněnosti a byli nuceni začít pracovat na sobě. Jirka Pađour, mladý umělecký vedoucí, byl kamarád, přítel, starší bratr. V souboru zavládlo po bouři nejpříznivější pracovní ovzduší.

Za vedení Jiřího Pađoura pracovalo Studio od února 1969 do 21. září 1970 a nastudovalo : Passion 1969 (práci na něm jsem popsala v Divadelní výchově roč. VI.č.6), Stráž domova 1969 (stručná, ale výstižná charakteristika dr. V. Šrámkové v knížce Sobotecká šrámkovská tradice 1971), Ubohá a šťastná 1970 (vydal ÚDLUT v Textech dětské scény 1972 a práci jsem komentovala v Divadelní výchově roč. 1971 č. 3). "Ubohá a šťastná", tato naše "Babička", s níž jsme se podruhé dostali do dětské části Wolkrova Prostějova a na celostátní oslavy Boženy Němcové v České Skalici, byla pro všechny nezapomenutelným zážitkem. Najednou se začala psát souborová kronika a její stránky se plnily právě dojmy z Babičky. Že naše pojetí bylo moderní a že stálo blízko Moskalykově televizní koncepci, uvedené koncem roku 1971, k tomu se dobírali i ti nejmladší členové souboru. Po té stránce jsou úvahy našeho 12letého Mirka zajímavým příspěvkem do diskuse, která se rozvinula kolem televizní úpravy Babičky : "Chvilkami se mi to líbilo, chvilkami ne. My jsme taky přednášeli Babičku, jmenovalo se to Ubohá a šťastná. Taky to nešlo všechno po pořádku jako v knize, ale u nás jsem tomu líp rozuměl. V televizi se to pořád vracelo, u nás tolik ne. Vlastně někdy taky. Viktorka byla už mrtvá, a zase jsme o ní mluvili : Prosím tě, Viktorko, dej mi ten kvítek. Ten kvítek - dej - Viktorko. - Nevím, proč v televizi byly pořád ty oči. Ve Studiu říkali, že to bylo správný, my jsme taky pořád říkali : Ty oči, ty oči. Čekal jsem věty, co jsme přednášeli. Některé tam byly, některé byly odjinud. Všem starším ve Studiu se to v televizi moc líbilo." Iva (13 let) povídala : "Já tomu všemu nerozuměla, ale bylo to hezké a brečela jsem." Jiří Pađour, herec, režisér a také hudebník, pozorně sledoval hlasový timbr a osobitou intonaci svých patnácti svěřenců (ve Studiu přibývalo dětí, zvláště chlapců), vycházel z ní, když spojoval hlasy v "dvojzpěvy", "trojzpěvy" atd. Práce s textem byla nyní náročnější, verše různých autorů se někdy prolínaly a vyžadovaly větší pozornosti, fantazie i hudebního cí-

tění. K pořadům komponoval hudbu Václav Hálek, v bezprostřední blízkosti souboru zazněly ve společné práci postupně vedle klavíru a houslí také violoncello, lesní roh a pozoun.

J. Paďour jako umělecký vedoucí se soustřeďoval na větší úkoly. Drobnější příležitostná vystoupení, počítajíc v to i tradiční každoroční šrámkovské matiné k básníkovým narozeninám, začal se souborem studovat nejstarší člen souboru Jarka (v době práce na Babičce v r. 1970 mu bylo 22 let a v souboru byl osmý rok). O souborové práci se ve Studiu začalo víc uvažovat, přicházely kritické připomínky, dotazy, námitky. Některé zajímavé diskuse dětských členů kolektivu jsem přesně zapisovala, leccos z toho vyšlo v Amatérské scéně r. VIII., č. 5, leccos je zaznamenáno v souborové kronice. Koncem roku 1970 nás opustil Jiří Paďour a já jsem očekávala krizi. Ale nedošlo k ní. "Proč má zas přijít někdo jiný ? Proč si máme zas na někoho zvykat ? Budeme pracovat sami. Každý dá něco a půjde to." Vysvětlila jsem, že to není dost dobře možné, že je nutné zvolit si vedoucího souboru, i když mu budeme všichni pomáhat. Práce se tedy ujal Jarka. Byl k tomu schopný věkem, vážností, autoritou, které se těší v souboru. Sám si sestavil mluvní a dechová cvičení a koná je soustavně. Dobře slyší dikční nedostatky každého člena souboru. V technice řeči nepotřebujeme již odborného poradce. Nový mladý vedoucí Studia začínal právě svou učitelskou dráhu a čekala ho prezenční vojenská služba. Měl-li vyrůst v režiséra, potřeboval taktní pomoci. Chystali jsme tradiční předvánoční pásmo, jehož autorem byl ještě Jirka Paďour, a jako každý soubor, účastnící se národního festivalu 1971, měl i náš soubor před sebou vystoupení k 50. výročí KSČ. Nad Studiem si vzala patronát odborná asistentka DAMU Daniela Musilová a začala občas obětavě dojíždět do Sobotky. Chystané předvánoční pásmo "Zpíváno z dálky" se pro různé překážky uskutečnilo až za rok, v roce 1971 se studovala "Jitřní píseň". Co k 50. výročí ? Chtěli jsme jít k jádru věci. Chtěli jsme mládeži z roku 1971 ukázat, proč před padesáti lety byli lidé nespokojeni a v co doufali při vzniku KSČ. Rozhodli jsme se to demonstrovat na díle Jiřího Wolkra, především na jeho verších z gymnazijních let. Utvořili jsme tříčlenný kolektiv, četli jsme a vytvářeli svou "Jitřní píseň". Potom celý soubor četl a probíral se ve vyložených básních a vyjadřoval se k nim. Nechme mluvit nejmladší : Miloše (9. tř.), Pepíka (9. tř.), Zdeňka (8. tř.), Mirka (7. tř.).

- Líbí se mi to, co říkáme my, kluci : Na přední stráži.
- Mně se líbí víc Mirogoj (přednášel vysokoškolák).
- Ale Na přední stráži je tady takový protest, jdeme s ním taky proti válce.
- Co to vlastně je, to nové pásmo ? Jak smýšleli mladí lidé v r. 1921 ?
- Co chtěli ? Chtěli socialismus, - Spravedlnost. - Hned si všechno neuvědomili, co chtějí.
- To je vidět ze Štafety (přednášel student).

- V Těžké hodině (přednášel vysokoškolák) začal chápat, jak to v tom světě je.
- Básníku, odejdi ! (přednášela žačka ZDŠ). Může být jednou každý básník ? Teoreticky je to možné, prakticky ne. Nejde o to, aby byl každý básník, ale aby cítil jako básník.
- Žně (přednášel celý soubor). Žně jsou nejradostnější událost v roce.
- Není to pravda. Pro ty, kdo se dřou na polích, to není radostné.
- Ale je. Chystá se nový chleba.
- Žně - to je taky léto, slunce. Je to jistě radost.
- To přirovnání lidí ke klasům : To myslil na národ.
- Ne, na lidstvo. - Zkrátka na lidi.
- Vykřičník - to je básník. Mluví za ostatní.

Tento přesný záznam rozhovoru snad ukazuje, že jsme šli v zásadě správnou cestou. S pásmem jsme vystupovali v knihovnách a na schůzi, zvítězili jsme s ním v krajské soutěži a dostali se (poprvé) do pořadu ústřední soutěže v Prostějově. Cenu Jiřího Wolkra jsme nedostali a ústřední porota nás příliš nepochválila. Ale dokonale nám porozuměli naši posluchači. Prosté vystoupení, které bylo hrou na učitele a žáky, mělo radostnou atmosféru, mírové holubičky, vypouštěné dětmi, vnášely úsměv do vážného ovzduší přednášek a schůzí. Slyšela jsem venkovské ženy, jak si s námi opakovaly : "...a jen cítím, že jsem klas v řadě, písmeno, vykřičník". Myslím, že nějak takhle se má plnit společenská objednávka.

Rok 1971 byl pro nás poklidným rokem soustředěné práce, za níž pod jemným pedagogickým vedením Dany Musilové rostl vedoucí našeho souboru Jarka a tříbil se přednes jednotlivců. Toho roku jsme také navázali užší spolupráci s nakladatelstvím dětské knihy Albatros. "Jitřní píseň" slavila úspěch na květnovém sjezdu KMČ v sále Památníku národního písemnictví na Strahově.

Tak vstoupilo Recitační studio Šrámkova domu do desátého roku své existence. Dana Musilová onemocněla a nemohla k nám dojíždět, náš první manželský pár čekal rodinu, tři členové Studia byli už v zaměstnání, jeden studoval v Praze, vedoucí souboru Jarka nastoupil vojenskou prezenční službu. A přece tito nejstarší se přišli po prázdninách první ptát, kdy začneme pracovat. Začali jsme dřív než jindy, už počátkem září. V prvních šesti letech jsme vždy na začátku školního roku vyhledávali nové členy, poslední tři roky jsme soubor stabilizovali a pracovali jen s těmi, kdo přišli sami od sebe. V roce 1971/72 má tedy soubor 15 členů, 7 chlapců, 8 dívek. Studentů a mladých lidí v zaměstnání (2 začínající učitelé, 1 úřednice, 1 dělník) je 9 (5 chlapců a 4 dívky), žáků ZDŠ je 6 (2 chlapci a 4 dívky). V tomto roce se Studia ujal herec Václav Martinec, bývalý žák Dismanova souboru, který se ve své vlastní divadelní experimentální skupině a jako pracovník AMU hlásí k moderním výchovným dramatickým směrům, z nichž by mu asi nejblíže stála italská turinská skupina Passatorova (Divadelní výchova č. 6, roč. VIII.).

V souboru začaly etudy a především pohyb, pohyb. Náš komentátor Mirek uvažuje : "Já mám strašně rád hudbu, zpěv, i když přednášíme básně. Teď to ale není lehký. Zkoušky jsou perný. Musíme se hejbat, dělá se to s pohybem. Vašek říká, že se musíme otevřít, říkat, co si myslíme. Mluvíme "babylonsky", abychom si řekli líp, co si myslíme, a abychom na vystoupení nebyli jako svázaný." Soubor cvičí tělo a učí se "umět se vydat." To je vedle dosavadního studia interpretačních prostředků uměleckého přednesu nejnovější stadium jeho práce. Václav Martinec je učitel trpělivý, ale důsledný. Nutí své žáky zakutat se do sebe, tělem pohybem, zvukem, slovem se vyjádřit. Naprosto mu nevadí různověkost souboru. Jsou všichni dlouho nepoddajní, na nohou mají olovo, stydlivost. Těžko se zpovídají jeden druhému. "Než si na to člověk zvykne, vodváže se, chvíli to trvá," říká Libor.

Bylo tu od loňska nedostudované předvánoční pásmo "Zpíváno z dálky", verše Hrubínovy, Horovy, Nerudovy o Zemi a kosmu a Tomanovy Měsíce jako jádro pásma. - Seděli, leželi v kruhu, zamyšleně, heslovitě probírali náplň pásma, vyslovovali, co jim napadá při jménech jednotlivých měsíců. Červen, červen ! Připravte si v sobě přetlak, náladu, začínáme na čistém listě. Jaký máte pocit ? Co vidíte, co vidíte ? "Slunce," "Svítí", "Cestu v lukách", "Narození dítěte". Hledáme nápad, který by byl všemi přijat. Ano, narození dítěte. Je v textu i nad ním ! Ale radost, radost z toho dítěte. Vystřelit to, třeba jen vteřinku. Nejde to, málo jsme naladěni jeden na druhého. Bubnujeme, tleskáme, slabě popěvujeme, někdo se začal kývat, kolébat. Ano, to je to. Vlastně kolíbáme : Tava recituje Červen, klečíc jako před kolíbkou. - Bylo to hezké vystoupení, ale ještě kompromis. Podaří se spojit studium s interpretací hodnotného hotového literárního textu s těmito "jeux dramatiques" ?

Scházíme se desátý rok. Vykládala jsem zprvu českou literaturu, zasazovala ji do světových souvislostí, přinášela literární novinky, upozorňovala na výtvarné umění, Později jsem upustila od souvislých výkladů a soustředila se na autora a text, který právě chceme interpretovat a na práci s jednotlivci speciálních zájmů. Volím způsob rodinného vyprávění a snažím se vyvolat diskusi. - Udržet deset let soubor pohromadě (10. rok je v souboru 1 člen, 9. rok 2, 8. rok 2, 6. rok 2, 5. rok 2, 4. rok 1, 3. rok 4) není právě lehké. Udržet zájem dětí a mladých lidí znamená hledat pro ně stále nové vzpruhy, nové metody, nové poznatky, nestrnout. Snažila jsem se o to. Nashromáždila jsem na té desetileté cestě mnoho zkušeností ze spolupráce učitele s hercem, s profesionálním režisérem. Je to spolupráce možná a vysoce užitečná, respektují-li se oba navzájem. Musí se oba stále korigovat, nenalhávat si něco; pochybovat. Deset let je kus života. Trávíme sobotní odpoledne a nedělní dopoledne v Šrámkově domě. "Jdu-li do divadla, slyším-li přednášet, mám z toho víc než jiní. Dívám se na mnoho věcí jinak," slýchám často ve Studiu. Je to zásah do života. Byl dobrý ? Leckomu soubor formuje život. Nám

všem. Je to odpovědnost a cítím ji hluboce. Někdy mě přepadají pochybnosti. Nekomplikujeme jim vlastně život ? Ale slyším dětské hlasy :"Věděl jsem, že jsou básníci. Neznal jsem, co to je. Neměl jsem pojem, že je to tak hezký !"

V í t r z b e d n y

(Dokončení)

Květa a Jaromír S y p a l o v i

O b d o b í d r u h é t ř í d y

V první třídě uzavírám základní etapu práce s textem. Začátkem druhé třídy rozvíjím veškeré metody práce z první třídy (proto je práce ve druhé třídě velmi podobná práci ve třídě první), a hlavně zařazuji "barevná vyprávění".

Předkládám dětem obrázkové seriály a kreslené vtipy beze slov, z různých dětských časopisů, hlavně z Mateřídoušky a ze Sluníčka. Zpočátku si všímáme jen jednotlivých postav a detailů, např. jak je kdo oblečen, jak je velký, jak se tváří. Potom děti samy volně o krátkém seriálu nebo o vtipu vyprávějí. Při vyprávění nevadí časté používání přímé řeči - právě naopak.

Příklad :

První obrázek : Chlapec se houpá na houpačce, myška se na něj kouká.

Druhý obrázek : Myška se houpá na psím ocásku.

Vyprávění dětí :

Toník dostal houpačku. Sedl si na ni a lítal vysoko. Malá myška Hrabalka si myslela: "Ten se má ! Kdybych já měla také houpačku !" U boudy spal pes Alík. Myška k němu běžela a řekla : "Alíku, já bych se chtěla zhoupnout na tvém ocásku !" Alík nastavil ocásek, myška Hrabalka si na něj vyskočila a začala se houpat . Ta měla radost !

Dítě si text samo vytvořilo a proto ho s nesmírným prožitkem vyprávělo. Intonace vět byly naprosto správné a celé vyprávění bylo stoprocentně vypravěčské.

K tomuto způsobu "barevného vyprávění" musím ještě dodat, že obrázek vidí jen vypravěč. Ostatní, kteří vypravěče poslouchají, musí jeho v y p r á v ě n í v i d ě t jako ve filmu. Proto děti často používají citoslovcí, obohacují věty přídavnými jmény a hlavně děj vyjadřují dramaticky.

Děti mají tento druh etud velmi rády, baví je svou zábavností a tvořivostí a všechny děti se obyčejně při vyprávění naprosto uvolňují. Samozřejmě, že se vypravěči liší vypravěčskými schopnostmi. Zpočátku jsou v tomto směru mezi dětmi velké rozdíly, později však již neexistují vypravěči špatní a dobří, ale dobří a výborní. Některé děti se vyjadřují stručně, některé popisně a některé nevědomky postaví krásnou dramatickou zkratku.

Stačí příklad jednoho výřečnějšího děcka s větší dávkou pohotové fantazie, které si dovede vytvořit pointu a myšlenkový obsah a ostatní děti je pak samovolně napodobují. Přidávají si však k projevu ty věci, v kterých jsou pevné a jisté.

Zdařilé výkony odměňujeme potleskem a to samo o sobě nutí děti k rozvíjení vlastní fantazie.

Po zvládnutí techniky čtení přistupuji k dramatizaci textů v čítance.

Ukázka dramatizace pohádky "O zlaté sekyře" z čítanky

1. hodina

Hodinu jsem začala rozhovorem o pohádkách. Hlavně jsme hovořili o tom, že v každé pohádce vždy vítězí dobro nad zlem a že si lidé pohádky vymýšleli hlavně proto, že se na světě nedočkali spravedlnosti. Pak následovala rozmluva o známých sběratelích pohádek : o Boženě Němcové a Karlu Jaromíru Erbenovi.

Z dalšího společného rozhovoru vyplynulo, že v pohádkách mohou vystupovat i bytosti nadpřirozené. Zde děti rozvinuly debatu plnou jejich přikrášlené fantazie.

Pak následoval poslech pohádky při zavřených knihách, potom první čtení a otázky, směřující k obsahu pohádky. Následovalo čtení obtížných slov, která jsou někdy uváděna za textem. Přidáváme k nim i taková slova, která dětem při prvním čtení působí potíže.

Nyní již byly děti dostatečně seznámeny s obsahem textu a proto jsme mohli přikročit k orientaci. Na dané otázky (například :"Co se ptal vodník ?") děti vyhledaly správnou větu a přečetly ji s příslušnou intonací.

Druhé čtení bylo již zaměřené na výrazné čtení přímé řeči. Ihned potom následovalo čtení textu podle rolí. Tím jsem ukončila prvou hodinu a oznámila dětem že v další hodině se k tomuto textu vrátíme a budeme si hrát na vodníka a tesaře. Tím jsem docílila toho, že slabší čtenáři si text doma ještě několikrát přečetli, aby se mohli zúčastnit.

2. hodina

Vlastní dramatizace textu

Opakované čtení pohádky.

Volný rozhovor: (ukázka) "Jaký byl tesař ?" - Odpovědi : poctivý, spravedlivý, upřímný, pravdomluvný.
"Jaký byl soused ?" - Odpovědi : nepoctivý, chamtivý, zlomyslný, nepřejícný atd.

Prohlídka obrázku k textu - slouží k tomu, aby si děti doplnily charakteristiku postav.

Pozorování obrázku :	úvahy dětí
tesař je otrhaný	je chudý, má bídu
má vrásky	má starosti, má doma mnoho dětí, které nemá čím živit
je unavený	chodí daleko do práce, těžce pracuje
je smutný	ztratil sekyru, neví, čím teď bude vydělávat peníze

Na základě četby, pozorování obrázku a na základě vlastní zkušenosti a fantazie si děti vytvořily postavu tesaře : člověka hodného, pracovitého, který se pečlivě stará o děti a má je strašně rád. Těžce si vydělává na živobytí, ale přesto nechce k něčemu přijít nepoctivě.

Pak došlo k dalšímu důležitému okamžiku v tvorbě dětí. Vytvořily si postavu souseda : bohatý tlustý sedlák, lakomý a sobecký, který každému všechno závidí a musí mít všechno, co ostatní.

Postavu vodníka si děti vytvořily na základě znalostí pohádek, ve kterých vystupují nějaké dobré bytosti. (Vyprávění o vílách, babičkách a sudičkách.) Vodník chce pomoci chudému tesaři, ale nejdříve si ho chce vyzkoušet.

Při charakteristice všech postav si děti představovaly, jaké myšlenky probíhaly jednajícím postavám hlavou v určité situaci. Například myšlenka tesaře, když ztratil sekyru : "Co si teď počnu ? Čím budu kácet stromy ?!" Myšlenka sedláka, když spatří zlatou sekyru u tesaře : "Takový chudák a má sekyru! Já bohatý ji nemám. Já ji také musím mít !" - Myšlenka vodníka, když vidí naříkat tesaře : "Tomu chudákovi pomohu, ale nejdříve ho vyzkouším, zda je opravdu poctivý." atd.

Děti si samy připravily scénu z inventáře třídy a ze svých školních potřeb. (Hráz u rybníka - tři židličky, dvě obyčejné sekyry - dva hnědé penály, dvě zlaté sekyry - dva světlé penály.)

Probírané pohybové etudy :

unavený tesař - chůze unaveného člověka
sedlák - chůze tlustého pohodlného člověka
- nedočkavá chůze chtivého tvora
- pláč neupřímného člověka (ten se pozná)

Jedna z verzí hry (postupně se verze měnily, děti hru vylepšovaly, rozváděly děj pohybově i slovně)

tesař -(jde směrem k hrázi) To jsem rád, že už budu doma. Jsem dnes pořádně unavený. Chvilku si sednu a najím se. (Položí sekyru na hráz a ta spadne do vody - tesař pláče) Co si teď počnu ? Čím teď budu kácet stromy ? Děti nebudou mít co jíst.

vodník -(vynoří se z vody) Kdo to tu pláče ? Nějaký chudý člověk. Pomohu mu,.... ale vyzkouším si, zda je poctivý. (Ponoří se a opět se vynoří se zlatou sekyrou.) Haló, člověče, je to tvá sekyra ?

tesař -(vzhlédne, prohlíží si sekyru) Není. Moje byla železná a tahle je zlatá.

vodník -(opět se ponoří a přinese obě sekyry).

tesař -(spatří železnou sekyru a vykřikne) Ano. Ta je má !

vodník -(postupně mu podá obě sekyry) Za to, že jsi byl poctivý, vezmi si i zlatou sekyru. (Potopí se)

tesař -(spěchá radostně domů a po cestě potká souseda) Podívejte se, sousede ! Vodník mi dal zlatou sekyru.

sedlák - (prohlíží si zlatou sekyru a ptá se) Jak se to stalo ?
tesař - (vypráví) Spadla mi do rybníka sekyra. Vodník mi přinesl zlatou, já jsem řekl, že to není moje a on mi dal obě. Já už musím běžet oznámit domů tu radostnou zprávu. (Odběhne)
sedlák - Půjdu a vodníka ošidím. Takový chudák a má zlatou sekyru. Já bohatý bych ji neměl mít ?! (Odběhne a vrátí se se železnou sekyrou a spěšným krokem odejde na hráz. Sekyru hodí do vody, sedne si na hráz a falešně pláče.)
vodník - (vynoří se) Tenhle člověk je pěkně oblečený. Proč tedy pláče pro svou obyčejnou sekyru ? (Ponoří se a přinese zlatou sekyru.) Je to tvoje sekyra ?
sedlák - (chtivě sáhne po sekyře) Ano. Ta je má.
vodník - (ucukne se sekyrou) To není pravda ! Chtěl jsi mě ošidit. Proto nedostaneš nic. (Ponoří se)
sedlák - (potrestaný jde schlíple domů)

Při celé dramatizaci jsem zůstala vedoucí, řídila jsem práci, připomínala myšlenky, slova, věty atd. Tedy hrála jsem s dětmi, byla jsem jednou z nich. Později již děti pracovaly úplně samostatně.

Používané texty :

Čítanka pro druhý ročník ZDŠ, SPN 1965

O zlaté sekyře, s. 10
František Hrubín, Drak, s. 28
Bohumil Říha, V lese, s. 33
K.F.Sedláček, Ticho ve třídě, s. 42
Valentina Osejevová, Tři kamarádi, s. 47
František Hrubín, Paleček a jeho kamarádi, s. 50
Josef Kožíšek, Kuřátka, s. 67
Valentina Osejevová, Stařenka, s. 72
Lev Nikolajevič Tolstoj, Tři medvědi, s. 123
Josef Kožíšek, Polámal se mraveneček, s. 145
Jan Čarek, Brouk a včelička, s. 177
František Hrubín, Kuřátko a obilí, s. 220

Období třetí třídy

Začátkem třetí třídy mají již děti základy mluvního projevu a ten v průběhu roku dále rozvíjím, ale hlavní práci v tomto roce zaměřuji na rozvíjení

f a n t a z i e a p o h y b u.

Při rozvíjení fantazie a pohybu vycházím z těchto zdrojů :

1. Z Čítanky pro třetí ročník ZDŠ

Jako příklad motivace čítankou uvádím práci s textem "Na houbách" Leontýny Mašínové. Začínám dramatizací tohoto textu proto, aby děti mohly hodně vycházet ze svých zkušeností, které by si ve fantazii dotvořily a aby od začátku nerozvíjely fantazii do takové šíře, které by pak samy nestačily ve svém projevu. (Nechci děti nutit do fantazie pro fantazii.)

Počáteční metodický postup je normální - přečteme si text, objasníme neznámé pojmy a výrazy. Pak zjišťuji otázkami, jaký dojem udělal na děti. Hovoříme o jednotlivých postavách a konec rozhovoru vyústí v jakousi základní charakteristiku postav v textu.

Při druhém čtení textu se zaměříme na čtení přímé řeči. Pro správnou četbu přímé řeči zdůrazňuji smysl spojovacího textu. "Ať zůstane doma, tati," vymáhal mrzutě. (Děti se snaží přednést přímou řeč opravdu mrzutě.)

Podobně : "Nebudu", sliboval hošík.

"I také", zasmál se tatínek.

"A tyhle houby také ne ?" volá Láďa.

Tím si připravuji děti k další důležité práci : k vyjadřování se dramatickou zkratkou bez spojovacího textu k p ř í p r a v ě n a d i a l o g.

Po tomto druhém čtení je dětem naprosto jasná charakteristika postav a jejich přínos do dramatické zápletky, i jejich přínos do myšlenkového vyústění děje.

Při třetím čtení vypouštím již spojovací text mezi přímou řečí, takže kromě postav vystupuje pouze vypravěč, který čte jen popis určité situace. Ne však každé. Na toto čtení vybírám děti, které se přibližují hlasově, vlastnostmi a jednáním postavám textu. (Tatínka čte žák s klidným a důrazným hlasem a podobně.)

A nyní "rozhovoříme" situace. Například : děj se odehrává doma, v lese a na cestě do lesa. Děti určí místa v prostoru třídy - kde bude les, kde cesta a kde domov. Jedna z rozmluv při úpravě : "Soudružko, v lese musí být stromy." - "Soudružko, já vím, rozestavíme na zem květináče." - "Soudružko učitelko, v lese musíme mít mochomůrky a hříbky." - "Tak tam dáme červené penály. To budou mochomůrky." - "A hnědé budou hříbky." - "Ale v lese musí být čerstvý vzduch !" -"Tak otevřeme okna." - "Na houby potřebujeme košík." - "Já mám čepici. To bude košík." - "A místo kudly můžeme mít tužku." atd.

Pak se děti volně rozběhnou po třídě a všechny společně připravují scénu. Dále už děti ničím neovlivňuji a nechám je samostatně a naprosto svobodně jednat. Děti si začnou hrát. Pozoruji je a jsem šťastná, že cíle dramatizace textu se začínají plnit:

a) Děti si od počátku hry dělají aranžování samy a přesně. Nemusím říkat : "Ty budeš stát zde. Ty vyjdeš zprava."

b) V textu nevystupuje maminka. V představách dětí patří však maminka k domovu a proto si ji děti zařadí hned na začátek hry. Při situaci odchodu z domova si děti doplňují text různými připomínkami, které jim m a m i n k a dává, když jdou ony samy do lesa. "Dejte pozor na zmije !" - Loučí se s nimi, mává jim a podobně. Samozřejmě, že toto všechno v textu vůbec není.
Při cestě do lesa mají podle textu děti vidět divokého králíka. Děti při hře popisují : "Podívejte, támhle běží divoký králík !" - "Jé, ten utíká, ten kličkuje !" - "Už zmizel za křovím."

c) Protože - jak jsem podotkla - je maminka neoddělitelnou součástí dětských představ o domově a musí být u všeho hezkého a hlavně u úspěchu svých dětí, zařadily si ji děti i na konec celé hry. Ládíka tedy nepochválil jen tatínek, ale maminka ho navíc ještě p o h l a d i l a.

d) V základě se děti drží čteného textu, ovšem mluví vlastními slovy a rozvíjejí si "barevnost" vyprávění a tím zvyšují působivost celé hry tak, že není rozdílu m e z i t o u t o h r o u a j e j i c h v l a s t n í m i d ě t s k ý m i h r a m i "na to" a "na toho" atd.

1.Z čítanky pro 3. ročník ZDŠ (SPN 1969) využívám dále k dramatizaci těchto textů (za některými uvádím zajímavé momenty z vlastní práce dětí) :

Valentina Osejevová, Modré listí (s. 28). Závěr si děti velmi dobře zjednodušily.

Lidová pohádka Vršky a kořínky (s. 33). Děti si upravily začátek podle zkušeností z pohádek. Nejprve je medvěd c h y c e n ý, sedlák ho z a c h r á n í a tak se oba spřátelí. Děti nesouhlasily s koncem pohádky. Chtěly spravedlnost - aby vyhrál medvěd. Pak jeden žák pochopil, že člověk je rozumnější než zvíře a proto tedy sedláček vždy vyhrál nad medvědem. A protože byl sedláček postava kladná, děti nakonec souhlasily. Obtížnou situaci - znázornění povozu - řešily tím, že měly na zádech pytel.

Valentina Osejevová, Kouzelné slovo (s. 79). Zde děti velmi hezky rozehrály scénu při obědě a přeměnu nevychovaného a vzdorovitého kluka v hocha slušného.

Josef Čapek, Mytí (s. 93). To je již těžší námět, náročný na vyjadřování. Proto jsme jej prováděli jako rozhovor "Zdravušky" a špinavého nemytého kluka.

Jan Malík, Míček Flíček (s. 108) - výňatek z maňáskové hry. Děti se zde vyžily pohybově a při písničkách se doprovázely na nástroje z Orffova instrumentáře - používám je u dětí k rytmickému doprovodu písní. Děti si k výňatku dotvořily závěr na základě vyprávění děje jedním žákem, který celou hru znal.

Božena Němcová, O hloupém Honzovi (s. 139). Děti jsou v této pohádkové zkratce jako doma, mají vztah k Honzovi, ke králi, prostě jim pohádka "sedí".

František Hrubín, Začarovaný les (s. 143). Loupežníci a zvířátka provokují děti k volnému fantastickému projevu.

Ran Bosilek, Švestky za smetí, (s. 157)

Z "Druhého stromu pohádek"- Jak Kičigo prodával vrabce (s. 158)

2. Z bohatství českých i cizích pohádek, říkadel a básniček, Ze Špalíčku veršů a pohádek Františka Hrubína (SNDK 1960) :

Houpačka (s. 15). Děti si vymyslely pointu "Kačka spadla z houpačky. Brýle (s.20) Tuto scénku si děti zahrály s chutí a doplňovaly ji podle vlastní zkušenosti. "Děda špatně viděl. Matěj mu kradl jahody. Děda šel k očnímu lékaři. Děda s brýlemi Matěje uviděl a dostal výprask.

Zuby (s. 23). Děti zde postřehly, že když je někdo chlubivý, chlubí se vším. "Děti si hrály na písku. Nanynka se začala chlubit, že má větší bábovku, větší kyblíček, a dokonce čtyři zuby. Vyhrál Frantík, který měl jeden zub a dokázal víc než chlubivá Nanynka se čtyřmi zuby."

Zvědavý vrabec (s. 25), Kočky (s. 39), První pohádky (s. 65), Červená Karkulka (s. 69), Paleček a jeho kamarádi (s. 73), O nezvedených kůzlatech (s. 74).

Na uvedených básničkách z knihy pohádek se děti vlastně učí dělat svůj scénář.

Metodický postup je obyčejně stejný jako při "barevném vyprávění" :

1. Několikrát si básničku nebo pohádku přečteme.
2. Povídáme si o ní.
3. Domýšlíme situace a konflikty.
4. Vyprávíme ji svými slovy a doplňujeme podle fantazie.
5. Rozdělujeme dialogy.
6. Nakonec volně rozehráváme.

O b d o b í č t v r t é a p á t é t ř í d y

Práce s dětmi ve 4.-5. třídě, tj. s dětmi deseti a jedenáctiletými, je velmi podobná. Během těchto dvou let se často k některým věcem vracíme, zařazujeme už podle dostupné literatury rozličné jazykolamy, etudy a věci "odkoukané" od Jindry Delongové a Šárky Štemberkové, dále pak z dostupné literatury, vydané dřívějším ÚDLUT.

V těchto dvou letech nám přibývá jako častá postava vypravěč, který přebírá v určitých situacích děj. Tato forma dětem jednak pomáhá zrychlovat děj, povzbuzovat fantazii, rychleji přecházet ze situace do situace a jednak se přenést přes divadelně neuskutečnitelné dějové prvky nebo přes momenty, na které bychom nestačili. Tak se můžeme pokoušet dramatizovat i d e l š í p o h á d k y. Děti si doma pohádku dobře pročtou, promyslí a na schůzku přijdou s návrhem jednoduchéh

scénáře, který se přehraje a z návrhů se přijme ten nejpřijatelnější. Děti samozřejmě doma promyslí i kostýmování, případné efekty, rekvizity a návrh obsazení rolí. Přicházíme tak pomalu k s a m o s t a t n é p r á c i, která však vždy končí s p o l e č n ý m r o z h o d n u t í m.

Tímto způsobem jsme dramatizovali baladu "O popovi a jeho dělníku Baldovi" A.S.Puškina, "O Petruškovi" (nevyhýbáme se opět ani veršovaným věcem), dále pohádku "Dlouhý, Široký a Bystrozraký", "O Mášence a medvědech" a hlavně Anglické pohádky.

Bohužel, ty nejlepší dramatizace se neuchovaly; jako celek se zachovala jen jedna, i když ne nejzdařilejší, ale zato celá vytvořená dětmi ze 4. třídy. Měli jsme ve zvyku sestavovat tehdy jakýsi ucelený tvar. Nazývali jsme jej "odpoledne pohádek." Hráli jsme pro děti z mateřské školy, pro děti z prvních tříd a někdy i pro rodiče.

Ukázka jednoho "odpoledne pohádek"

Úvod byl vždy stejný. Vystoupil pohádkový průvodce, který otvíral i uzavíral odpoledne a když bylo třeba, také zasahoval do děje některé pohádky.

Pohádkový průvodce :

Mám doma slepičku s červeným hřebínkem
a ta mi poklízí v chalupě celý den,
pere mi, myje mi, cídí mi pekáče,
vaří mi polévku, peče mi koláče,
a když jich napeče na pátek, na svátek,
večer mi vypráví sto krásných pohádek.
A kdo rád poslouchá, kdo chvíli pokoj dá,
tomu ty nejlepší povím teď zase já. (Anglické pohádky)

Následovala dramatizace pohádky O učenlivé děvečce (Anglické pohádky).

Účinkovali: vypravěč, pán, děvče, šest dětí s rekvizitami (ty si vyrobily samy).

Stručný scénář :

Vypravěč krátce uvedl děti do děje. Na scénu přišel učený domácí pán v noční čepičce a županu a z druhé strany služebná. Ta se ucházela u pána o práci. Pán ji začal poučovat, jak má učeně nazývat rozličné věci a zařízení v jeho domě. Vzadu od začátku hry stálo šest dětí, které měly na čtvrtce namalovány všechny věci a zařízení, o nichž mluvil pán se služebnou. Děti držely tyto obrázky nejdříve za zády. Když pán mluvil o určité věci, dítě tento obrázek zvedlo tak, aby jej viděli diváci. Pán služebnou poučil a oba odešli. Děti opět uschovaly obrázek za záda Vypravěč krátce připravil závěrečnou situaci.

Potom služebná vběhla na scénu s rozespalým pánem a velice složitě, podle jeho učeného návodu ho informovala o tom, že mu hoří dům. Postupně popisovala, jak požár vznikl a co zasáhl. Zároveň s tím se objevovaly obrázky a zničení ohněm

bylo znázorňováno pohybem ohně nad domem. Pán se služebnou se zachránili z hořícího domu a celou scénku ukončil opět vypravěč.

Děti si tuto pohádku vybraly, protože se jim líbila pro svou ztřeštěnost, směšnost umělých latinsko-českých slov. Hrálo se jen podle naznačeného scénáře, pouze latinsko-česká slova byla přesně převzata z textu pohádky.

Po této dramatizaci následovala dramatizace pohádky "O sedlákovi a jeho čeledínovi" (Anglické pohádky).

Vystupovali : vypravěč, sedlák, selka, čeledín.

Vypravěč uvedl pohádku, která se hrála na prázdné scéně. Aby nikdo nenamítal, že děti hrají postavy dospělých, uváděl je vypravěč velmi dětsky : Mirek Svobodů je "jako" sedlák, Milena Trávníčků vystupuje jako selka atd.; tedy použito dětské "jako" a nemaskovali jsme ani nekostýmovali.

Stručný scénář :

Čeledín loudavě přenáší na rameni pytel s obilím přes scénu. Přitom medituje a zpívá o své situaci (text k písni byl použit z pohádky, jednoduchou melodii vytvořily děti). Čeledín se pomalu vrací zpět bez pytle. Zajde za scénu. Po celou dobu jednání čeledína pozoruje sedlák. Ten zavolá selku a povídají si o práci čeledína. Selka přichystá čeledínovi lepší jídlo, ten se nají a začně nosit pytle daleko svižněji. Odnese jich několik a opět při práci medituje a zpívá. Sedlák ho radostně pozoruje a když čeledín ukončí práci, běží sedlák pro selku a radostně jí vypráví o práci čeledína. Ta má také radost a připraví čeledínovi ještě lepší jídlo. Čeledín po tomto jídle pracuje nevídaně. Běhá a pohrává si s odnášenými pytli jako s peříčkem. Opět krátce medituje a zpívá. Poslední pytle už jen přehazuje přes scénu. Tentokrát práci čeledína pozoruje se sedlákem i selka. Oba se radují a sedlák čeledínovi vyplácí zaslouženou odměnu.

Po této druhé dramatizaci zakončil pohádkový průvodce odpoledne pohádek takto

Byl jednou jeden kopec
a na tom kopci dvorec
a kolem dvorce zahrádka
a to je celá pohádka.
Komu to ale nestačí
ten ať se na mě nemračí,
kdo by rád další pohádky,
ať běží do té zahrádky !
Natrhá si tam tymián -
a povídá zas chvíli sám.

Z Anglických pohádek (Princezna s lískovými oříšky) Jana Vladislava (vyd. SNDK 1963) jsme dramatizovali ·

O kočce a myši (s. 8)
O třech malých prasátkách (s. 18)
O žabákově ženitbě (s. 23)
O Jeníkovi a ježibabě (s. 36)
O Honzovi a zázračné fazoli (s. 159)
O hloupém Jankovi a jeho výdělcích (s. 326)
O dvou tvrdých hlavách (s.322)
O sedlákovi a jeho čeledínovi (s. 287)
O učenlivé děvečce (s. 315)

Z á v ě r e m

Od první do páté třídy jsem tedy s dětmi pracovala v průběhu školního vyučování i mimo ně. Tento způsob prolíná celou mou prací a nelze jej od ní oddělit. Které práci - zda školní či mimoškolní - jsem věnovala více času, je těžké určit. Řídila jsem se podle okolností a těch bylo hodně : únava dětí, chuť do hraní, požadavky osnov, opakování, nová látka a zkrátka celý ten celoroční kolotoč.

Od první do páté třídy děti vystupovaly na veřejnosti. Básně, krátká pásma, odpoledne pohádek a podobně. V pásmech k rozličným výročím jsem nikdy nepřipustila, aby obsah pásma přesahoval věk dětí a jejich chápání a volila jsem takové formy, které by je úplně nesvazovaly.

Od třetí třídy hrály děti v závěru roku jedno větší představení, které vycházelo z celoroční práce.

Tuto formu dramatické výchovy, kterou jsem s dětmi prováděla od první do páté třídy, považuji za nejpřijatelnější pro děti tohoto věku. Nic nového jsem nevymyslela, pracovala jsem s dětmi tak, jak pracuje mnoho učitelů na jiných školách, jen jsem se více zamyslela nad způsoby spojení školní a mimoškolní práce. A nikdy jsem s prací nechvátala. Ani veřejné vystoupení nebylo podmínkou. Muselo vyplynout z celkové práce.

Od šesté třídy přebírá práci manžel a já mu pomáhám. Musíme změnit celou metodu, neboť z pracovního cyklu je vyřazena škola. Pracujeme s dětmi již jen na schůzkách mimo školu a přidáváme hodně sobot a nedělí. Na schůzkách rozvíjíme vše základní a vždy v průběhu roku pracujeme na jedné hře. I když se snažíme dělat všechno možné, chybí nám čas. Čas chybí však i dětem. I zde, v práci souborové, vycházíme z dětské fantazie a hravosti. Prozatím se nám nejvíce zdařily hry, které byly na těchto prvcích založeny : Z pekla štěstí, Koráb Racek, Jak děti za-

chránily svět.

Práce od šesté do deváté třídy je pro nás polem, které máme dosud málo proorané a kde děláme hodně chyb. Největší je asi ta, že se necháme pohánět všelijakými vystoupeními a rozličnými soutěžemi. A tak se bojíme, abychom si nepřestali hrát. S dětmi od první třídy do páté určitě ne, ale s těmi z osmičky a devítky...

Vyprázdnili jsme tedy bednu a budeme plnit další. Tato nám ještě tak mnoho neřekla, snad jen napověděla.

---

naše tipy + naše tipy + naše tipy + naše tipy + naše tipy + naše tipy + naše

---

Ochotnické soubory, hrající pro děti, by mohly donekonečna vypočítávat nejrůznější starosti, problémy, trampoty a potíže, s kterými se při své nesnadné a užitečné práci setkávají. V jednom by se však shodly docela bezpečně : v nářku na téma, že není co hrát. Zatímco mi ten žalm, tolikrát vyslechnutý, zní v uších, listuji v přehledu titulů her pro děti, uvedených na ochotnických jevištích v průběhu jednoho jediného roku. Statistika zjistila, že během roku 1971 bylo nastudováno celkem 271 různých her pro děti, což je počet víc než úctyhodný, uvědomíme-li si, že tato ohromná šíře repertoáru reprezentuje všeho všudy - samozřejmě i s reprízami, pouhých 1.113 představení, určených dětskému publiku.

Tak jak to je ? Opravdu není co hrát ?

Kdybychom uvěřili suchým číslům a nelámali si hlavu s kvalitou her, tak pečlivě shromážděných v uvedené statistice, museli bychom propadnout klamné iluzi, že v dětské dramatice jsme přímo velmocí. Při bližším zkoumání zjistíme, že bohužel značná část her, na jejichž představení prožívají malí diváci svá mnohdy první setkání s kouzelným světem divadla, neobstojí ani před těmi nejshovívavějšími měřítky. Ohromný počet titulů naopak signalizuje, že ten první a rozhodující krok při přípravě představení - výběr hry, je prováděn v mnoha případech nahodile, bez předběžného zkoumání možností, bez důkladné znalosti dětské dramatiky, podle zásady "co dům dal" a často jen s ohledem na provozní podmínky souboru. Zmíněná statistika tedy není ani zdaleka důvodem k přehnanému optimismu, ke kterému by nás málem svedla tak přívětivě vyhlížející čísla.

Tak jak to je ? Opravdu není co hrát ?

Pokusme se hledat cestičku z bludného kruhu vleklé dramaturgické krize, která je tak stará, jako divadlo pro děti samo. Bude to pěšinka velice skromná, nečekejte, že vás na ní budou na každém kroku čekat nějaké vzrušující zážitky a nevídaná překvapení.

Tak o co nám jde : především o to, aby soubory, hrající pro děti, byly aspoň

trochu informovány o možnostech dramaturgického výběru, aby dávaly při volbě hry přednost kvalitě hry před problématickou originalitou a aby si uvědomily, že podprůměrný text, balancující na samém pomezí vkusu, znehodnocuje třeba i dobrou a obětavou práci celého kolektivu a navíc přináší dětskému obecenstvu, které se dovede nejmíň ze všeho bránit, víc škody než užitku. Proto chceme zavést rubriku, kterou jsme nazvali "Naše tipy". Nečekejte od nás, že vás zaplavíme novými, zcela neznámými podněty, že na vás budeme chrlit tituly novinek, z nichž jedna bude lepší než druhá. To opravdu není ani při nejlepší vůli v našich skromných silách. Spíš se budeme ohlížet zpátky a rozpomínat se na texty, které po dvou, třech sezónách neprávem zmizely z repertoáru, protože i dětská dramatika má svou lepší minulost, kterou nebude na škodu tu a tam oživit, zejména proto, že dětské hlediště je nadmíru proměnlivé a že k dobrým, osvědčeným textům je možno čas od času sáhnout znovu - pokud nám ovšem pochybená originalita za každou cenu nepřipadá důležitější než ohled k dětskému divákovi. Kromě toho vás budeme v této rubrice pravidelně informovat o všech zajímavých novinkách, které se objeví na jevištích našich divadel pro děti, v souborech a v edici DILIA.

Tedy přijďte - poradíme, posloužíme !

Alexandr C h m e l í k : Můj přítel Kolka DS
Hra pro starší děti. Přel. Jaroslav Tafel
Obsazení : 10 m (z toho 9 dětí), 7 ž (z toho 3 děti)
Dekorace : zákoutí školního dvora, pionýrská klubovna

Kolka Sněgirov byl jednou provždy pasován na "známou firmu". Svou pověst nepolepšitelného exempláře jenom dotvrdí na pionýrské schůzi, kde děti ubíjejí čas rozumováním na téma "šetři každou minutou" a přitom se mohou zalknout nudou. Nový pionýrský vedoucí Sergěj, povoláním šofér, se však Kolky zastane proti ctižádostivému předsedovi pionýrské rady Valerijovi a vedoucí Ivanovové, kteří si zvykli posuzovat děti podle formálních šablon a jejich činnost redukovat na trapné a nudné schůzování. Valerij vypátrá, že Kolka a jeho kamarádi si založili tajný spolek Totr, ve kterém by chtěli aspoň troškou romantiky čelit školnímu a schůzovnímu suchopáru. Rád by celou "aféru" jaksepatří nafoukl, ale bojí se, že by existence "ilegální organizace" mohla narušit dobrou pověst školy i jeho postavení. - Sergěj mezitím získá děti svým praktickým a prostým projevem - naučí je vyznat se v motorech a slíbí jim prázdninový výlet na Kavkaz. Kolju to strašně láká, ale má co dělat, aby se vymanil z vlivu repetentů Isajeva a jeho přátel. V kritické chvíli, kdy najde cestu k Sergějovi, je však uražen Valerijovou matkou, která mu s okázalou charitativností předává dárek, za který si reklamuje patřičnou vděčnost. Kolja jí hodí milodar pod nohy a je za to vyhnán z oddílu a navržen k vyloučení ze školy. Sergěj Kolju brání, a ukáže se, že se v něm nemýlil : když

chce Isajev, aby mu Kolja půjčil klíč od garáže, aby si mohl "vypůjčit" jejich opravené auto, brání Kolja svěřený majetek jako lev.

Chmelikův "Kamarád Kolka" vybočuje z řady běžných "pionýrských her" především tím, že otevírá před dětským divákem problémy, které byly dlouho pokládány za "mládeži nepřístupné". Příběh hry zaujme svým zaměřením proti schematickému, formalistickému pojetí dětské organizace, proti dětským i dospělým pokrytcům a kariéristům, proti povrchnímu dělení dětí na "kladné" a "záporné".

Hra je vhodná pro vyspělejší dětské soubory (s jistou účastí dospělých) a je určena divákům III. věkového stupně.

Vadim K o r o s t y l e v : Čáry, máry, fuk ! DS

Pohádková groteska pro nejmenší. Přel. B.Lebedová a V. Tomšovský
Obsazení : 8 m, 4 ž
Dekorace : ordinace, na lodi, poušť, u vodopádu, u skály

Hodný doktor Bolíto, který léčí všechna zvířátka, se vydá do Afriky, aby zachránil nemocné opičky, Na cestě ho doprovázejí pes Haf a opička Kiki. Doktora však pronásleduje zlý bandita Bojseboj se svými sluhy, který přepadne doktorovu loď, takže Bolíto i zvířátka by zahynuli, nebýt hodných delfínů, kteří je dopraví do Afriky. Avšak i tady je jim Bojseboj v patách. Jeho úklady však zmaří zvířátka, která doktor po cestě vyléčil, a tak nakonec všechno dobře dopadne, doktor dorazí k cíli a uzdraví nemocné opičky.

Hravá pohádka na známé téma je v úpravě V. Tomšovského velice vděčnou předlohou zejména pro dětské soubory. Prostý příběh je vyprávěn v živém, rychlém tempu, nabízí interpretům vděčné situace na pomezí grotesky, ve kterých se uplatní i prvky pantomimy a celá řada účinných gagů. Hlavní předností textu je, že neklade nárok na vytváření psychologicky složitých postav, že dětští představitelé tu mají možnost spíš hrát si na doktora a jeho pomocníky i odpůrce než "hrát" v pravém slova smyslu.

Hra je i přes svou zdánlivou technickou náročnost realizačně velmi jednoduchá, protože všechny změny dekorace se provádějí v průběhu představení a náznaková dekorace naopak umožňuje využít i dětské výtvarné nápaditosti a tvořivosti. Hra je určena divákům I. věkového stupně.

Samuil M a r š a k : Dům kočky Modroočky DS

Obsazení : 15 m, 18 ž Přel. Frant. Hrubín a M. Burešová

Dekorace : v kočičím domě, ulice s řadou domků, v domečku u koťátek

Kočka Modroočka je pyšné stvoření, domýšlivé na svůj vznešený původ. Ve

svém přepychovém domě hostí kohouta se slepicí, kozla s kozou a prasátko se svini, kteří obdivují její eleganci a zvou ji na návštěvu. Marně prosí chudá koťátka svou bohatou tetu, aby je také pustila dovnitř, Modroočce jsou nuzní příbuzní jen na obtíž. Když však vyhoří její pyšný dům a Modroočka marně prosí o přístřeší své bývalé přátele, kteří se k ní najednou točí zády, jedině odstrkovaná a přehlížená koťátka jí nabídnou aspoň tu střechu nad hlavou.

Prostá pohádka S. Maršaka, převyprávěná zpěvnými a lehce plynoucími veršíky F. Hrubína a M. Burešové, je vlastně moderní bajkou o potrestané pýše. Její zvířecí hrdinové, vybavení jednoduchými, ostře kreslenými charaktery, poskytují vděčnou příležitost zejména dětským souborům, pro které je hra jako stvořena. Její zbytečně dlouhá expozice, která uměle oddaluje vlastní začátek příběhu zřejmě pouze s ohledem na dosažení celovečerní metráže, vyžaduje jisté zkrácení, ale po této nenáročné úpravě se pohádka může stát skutečně vhodným východiskem představení, hraného dětmi.

Hra je určena divákům I. věkového stupně.

Sergej M i c h a l k o v : Veselý sen aneb Tři pomeranče
Pohádková komedie Přel. Jaroslav Janovský
Obsazení : 11 m, 10 ž
Dekorace :pokoj, komnata v paláci karetního krále, ložnice princě, nádvoří zámku, věž hvězdárny, před zahradou, v horách, v ložnici krále

Andrej stůně a musí být v posteli - a tak se těšil do divadla na "Tři pomeranče"! Zato se ve snu dostane do karetního království, kde už po léta stůně synek srdcového krále Silvia, princ Tartala. Intrikán Brigella a trefová dáma Klariče, která se chce stát královnou, léčí prince pláčem a smutkem, až je mu hůř a hůř. Andrej vezme osud nešťastného chlapce sám do rukou a písničkami, zdravým vzduchem a sluníčkem mu navrátí ztracené zdraví. Brigella se však nevzdává : na karneval, uspořádaný na oslavu princova uzdravení, pozve svou tetu, čarodějnici Morganu, která Tartalu zakleje a probudí v něm neuhasitelnou touhu po třech pomerančích. Tartala se vydá je hledat a s Andrejovou pomocí je získá. V jednom z nich je zakleta Žalost, ve druhém Radost a ve třetím Život. Kouzlo je zrušeno, intrikán Brigella odhalen a Andrej se může vrátit ze snu do života, z karetního království mezi lid.

Pohádka Sergeje Michalkova zaujme originálním pohádkovým námětem, inspirovaným Gozziho "Láskou ke třem pomerančům" a postavami komedie dell'arte. Snový příběh, jehož situace odrážejí v komediálním zkreslení zážitky nemocného chlapce, je přitažlivý svou živou divadelností, nekonvenčními postavami a jemným, inteligentním humorem. Pro dnešní uvedení by bylo třeba provést určitou revizi překladu, který je poněkud zastaralý, zejména v úvodní "civilní" scéně.
Hra je realizačně dost náročná a je určena divákům II. věkového stupně.

M. P i n č e v s k i j : Čapí mládě DS

Pohádka pro nejmenší Přel. Míla Mellanová
Obsazení : 12 m (z toho 10 dětí) 8 ž (z toho 7 dětí)
Dekorace : dvorek, africký prales

Na dvorku je už od rána živo - jen kočka Micka se nemůže odhodlat vylézt ze svého pelíšku. Dobrou pohodu pokazí zlá zpráva - malému čapíkovi zastřelili tatínka, a tak je chudák čapí mládě úplným sirotkem. Zvířátka se o ně láskyplně starají, učí je létat a snášejí mu dobroty. Ale přírodní zákony jsou mocnější než vděčnost opuštěného mláděte - s podzimem opouští čáp rodný dvorek, aby se vydal na cestu do daleké Afriky. I tady však žijí hodná a laskavá zvířátka.Opičky, slon, krokodýl a pštros se ujmou malého černouška, kterému zlý plantážník ubil tatínka. Snášejí mu všechno možné, ale co naplat - dětské mládě nejí housenky ani kořínky. Až zvířátkům poradí čapí mládě, které sem dorazilo po dlouhé pouti: děti mají nejraději kaši; a tak se na ni zvířátka vypraví k rozmazlenému plantážníkovu synkovi. Malý čáp se spřátelí se svými africkými přáteli natolik, že když přijde jaro a čas návratu, rozhodnou se odejít všichni s ním, aby poznali jeho domovinu. A tak na malém dvorku někde v jižních Čechách, kde všichni netrpělivě očekávají svého nohatého kamaráda, najdou africká zvířátka i malý černoušek nový domov a nové přátele.

Pinčevského prostý pohádkový příběh o síle přátelství a solidarity neztratil dodnes svou poezii a působivost především díky živým, jímavým postavičkám zvířátek, které jsou jako stvořeny pro interpretaci dětskými herci. Příběh je vyprávěn v jednoduchých, dobře plynoucích verších, jeho myšlenkové vyznění je prosto jakéhokoli mentorování, jednotlivé jeho situace, i když ne právě svrchovaně dramatické , jsou živé a pro děti přitažlivé svým jemným humorem.

Hra je vhodná pro dětské soubory a je určena divákům I. věkového stupně.

Gyula U r b á n : Bleděmodrý Petr
Pohádková hra pro nejmenší
Obsazení : 16 m (z toho 9 dětí), 1 ž
Dekorace : u psí boudy, na dálnici, v Mňau Yorku, před párkařskou boudou, psí vězení, pod lucernou, paluba lodi Veroniky, ostrov s palmami, v přístavu, na moři, severní pól, ostrov modrých psů

Psí mamince se narodí štěňata - a světe, zboř se, jedno z nich je modré jako šmolka. Ostatní pejsci si s ním nechtějí hrát, nechce je ani farmář, všichni na něho všechno svedou, a tak se pejsek vydá do světa. Na dálnici se potká s černým kocourem, který mu naslibuje hory, doly, ale pak ho ošidí a odjede sám do velkého

městě Mňau Yorku. Petr tam docape pěšky a hned ho potká další malér - naveden zlým kocourem, sebere párek a je za to uvržen do vězení. Zlí psi kriminálníci zneužijí Petrovy laskavosti a donutí ho, aby jim pomohl k útěku, ale pak ho zase ponechají jeho osudu. Jenže na Petra se konečně usmálo štěstí - najde si kamaráda, hodného námořníka Jeffa, který ho vezme na svou loď Veroniku. Jenže tu potopí zlý Pilous, a tak tak se jim podaří zachránit se na ostrově a postavit novou loď. V přístavu se na lodičku vetře černý kocour, přeřízne kotevní lano a ve chvíli, kdy Petr šel sehnat Jeffovi novou dýmku, odpluje na moře. Jeffovi se stýská po malém modrém kamarádovi, který ho hledá po všech mořích světa. Setkají se až na severním pólu, kocoura zavřou do kotelny a plují pak spolu na Ostrov modrých psů, kde Petr pozná, že není sám, že pejsků s modrou srstí je víc než dost.

Pohádka o bleděmodrém štěněti, která byla před časem jednou z nejúspěšnějších rozhlasových her, je upravena pro uvádění na loutkových jevištích. Jistě by ji bylo možno s úspěchem použít i jako vhodné předlohy pro dětské soubory, ovšem za předpokladu, že by se textu ujal citlivý upravovatel, který má praxi v práci s dětmi a cit pro jejich herecké i výtvarné možnosti. Příběh hry je něžný i veselý, jeho myšlenkové vyznění prosté a nenásilné, texty písniček mají prokazatelnou hodnotu - ovšem v dosavadní podobě bez náležité úpravy by se asi většina souborů právem zalekla realizačních problémů.

Hra je určena dětem I. věkového stupně.

- js -

Poznámka : písmeny DS jsou označeny hry, které jsou vhodné buď výlučně nebo také pro dětské soubory, resp. pro soubory smíšené - složené z dětí a dospělých nebo dospívajících členů. Mohou je však hrát i soubory převážně nebo zcela složené z dospělých.

Věkové stupně diváků, které zde uvádíme, jsou jen orientačním vodítkem; každý soubor musí přihlížet i k divácké vyspělosti dětí, pro něž hraje, k tomu, zda hraje představení pro školy nebo představení volná, kam přicházejí děti v doprovodu rodičů atp. Rovněž hranice není zcela určitá; I. věkový stupeň - děti malé, předškolní a žáci prvních ročníků národní školy, asi do 8 let; II. věkový stupeň - děti z vyšších ročníků národní školy, asi do 11 let; III. věkový stupeň - asi do 13/14 let. Pro žáky devátých tříd už je možno volit z běžného repertoáru pro dospívající mládež i pro dospělé.

Marie Hejnová : Cesta jednoho souboru 1
Květa a Jaromír SYPALOVI : Vítr z bedny II. 10
NAŠE TIPY 21

DIVADELNÍ VÝCHOVA, roč. IX,č. 4. Bulletin Ústavu pro kulturně výchovnou činnost, útvaru zájmové umělecké činnosti, Praha 1, Sněmovní 7.
Odpovědná redaktorka Eva Machková. Návrh obálky - Jiří Pavlín a Gustav Šeda.
Jazyková korektura - Agáta Pilátová.
Uzávěrka čísla - 15. května 1972. 350 výtisků. Cena jednoho čísla - 3,- Kčs, předplatné na celý ročník - 18.- Kčs.

HANZÁLKOVÁ, Jarmila
Kdybych řídila soutěž tvořivosti
Učitelské noviny, 1957, č. 6, s. 8

Organizace okresních a krajských kol STM; potřeba větší náročnosti, lepší výzdoby, udělat ze soutěže slavnost.

HULKOVÁ, B.
Cvičení myšlení a řeči v prvouce
Komenský, 1947/48, č. 4-5, s. 202

Rozvíjení slovní zásoby pomocí obrázků. Důležitost dramatizace pohádek a článků. Výrazu pomáhá bezděčná mimika.

HEŘMAN, Zdeněk
Iracionalita, děti a věci kolem

Zlatý máj, 1967, č. 9, s. 545

Podíl iracionality v dětských hrách, její vliv v pohádkách. Základní postulát - schola ludus.

CHMELÍŘ, V.
Sjednocené vyučování. Ukázka sjednoceného vyučování na téma "Česání ovoce".
Komenský 1947/48, č. 1, s. 13

Sjednocení předmětů, prvouka - podchycení zájmu dětí pro všechny předměty. Užití říkanek, písní, pohádek, básniček, Důležitost sluchových, hlasových a rytmických cvičení.

KOTVA, Václav
Glosy k STM
Učitelské noviny, 1962, č. 17, s. 7

Zajímavý repertoár městského kola STM v Ostravě. Malý zájem učitelů, vliv jejich nezájmu na žáky.

KUCHAŘOVÁ, V.
Děti hrály operetu
Osvětová práce, 1953, r. 8, č. 7, s.111

Nastudování operety Česká polka dramatickým kroužkem při střední škole v Praze Vršovicích.

LÖWENFELD, V. a LAMBERT BRITTAIN, W. (USA)
Význam integrace v umělecké výchově
Zlatý máj, 1966, č. 6

Výňatek z díla. Integrace jako požadavek a jeho rys vnitřního rozvoje osobnosti. Analýza integračních prvků.

MATYÁŠ, František
Osvětová práce na valašském venkově
Učitelské noviny, 1954, r. 4, č. 6, s. 8

Informace o dramatickém kroužku mládeže ve Valašských Kloboukách.

MOKOŠ, Jozef
Fantázia detí a fantázia v tvorbe pre deti
Zlatý máj, 1968, č. 9, s. 595

O odlišnosti dětské fantazie od fantazie dospělého člověka. Její vliv na poznávání světa.

NEUMANN, Stanislav
K některým otázkám dětské části STM 1950
Štěpnice, 1950/51, r.4, č.2, s. 61-67

Problematika dramaturgie dětských souborů a výběr materiálu

OLIVA, Jan
Divadlo pomohlo získat zájem rodičů o školu
Učitelské noviny, 1955, r. 5, č. 4, s. 6

SRPŠ v Prachaticích získalo větší zájem o školu, když žákovský divadelní kroužek provedl dramatizaci Babičky.

PASOVSKÝ, Josef
Učitel na prknech, která znamenají svět
Učitelské noviny, 1958, r. 8, s. 12, s. 8

Činnost žákovského divadelního kroužku v Bludově.